

Фонд за осигурување на депозити

Мики Величковиќ

Економски факултет

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје



Апстракт

Дополнителната заштита на стабилноста на банкарскиот систем, а со тоа и на депонентите се врши преку системите за осигурување на депонираните средства во банките и штедилниците. Постојат неколку дефиниции за системот на осигурување на депозити. Според едната, заштита која ја нуди системот на осигурување на депозити преставува гаранција дека депозитот, делумно или во целина ќе им биде исплатен на сопствениците. Според друга, системот на осигурување на депозити преставува формална, но ограничена шема која дава законски спроведлива гаранција на главнина (некогаш и на камата) на депозитот. Самите системи за осигурување на депозити се последна линија во заштита на депозитите, бидејќи се активираат кога некоја банка или штедилница ќе премине во стечај или ликвидација.

Содржина

1. Шема/системи за осигурување на депозити – чекор кон постабилен финансиски систем...	3
2. Системи за осигурување на депозитите	4
2.1 Видови на системи за осигурување на депозити	4
2.2 Институционална поставеност на системот за осигурување на депозити	5
2.3 Карактеристики на системот за осигурување на депозити	5
3. Системи на осигурување на депозити во САД и ЕУ	7
4. Потенцијални проблеми на системот на осигурување на депозити	8
5. Системот на осигурување на депозити во Република Северна Македонија	9
5.1 Историски развој на фондот за осигурување на депозити	9
5.2 Карактеристики на системот на осигурување на депозити во Република Северна Македонија денес.....	9
5.3 Основни податоци и органи на управување на фондот за осигурување на депозити во Република Северна Македонија	10
5.4 Членки на фондот	11
5.5 Средства и финансирање на фондот	11
5.6 Кој депозити се осигурани во фондот	13
6. Заклучок	14
Користена литература	15

1.Шеми/системи за осигурување на депозити – чекор кон постабилен финансиски систем

Стабилен финансиски сектор, со тоа и банкарски сектор како негов важен дел, создава предуслови за развој на финансиско посредување и ефикасна алокација на ресурси кои имаат големо значење за развој и просперитет на една национална економија. Во рамките на финансискиот сектор, на стабилноста на банкарскиот сектор се дава приоритетно значење. Приоритетот во стабилноста на банкарскиот сектор и мотив за негово одржување е мотивирано од неколку фактори :

- Стабилен банкарски систем го забрзува економскиот раст;

Како резултат на зголемена доверба на населението во банкарскиот систем, се зголемуваат заштедите во банките и се создаваат поволни предуслови за интензивирање на инвестиционите активности на домашните економски субјекти. Отсуство на било какви „потреси“ во банкарското работење на една национална економија стимулира и прилив на странски капитал.

- Стабилен банкарски систем овозможува предуслови за заштита на малите штедачи; Кога во работењето на банките имаме висока степен на стабилност, се намалува опасноста од почести и ненајдени банкротства, со што се заштитуваат и депозитите на малите штедачи. Сето тоа допринесува за зголемена доверба во финансиот систем во една држава.

- Стабилен банкарски систем овозможува заштита од потенцијален распад на системите за плаќање во рамките на национална економија.

Банкарскиот систем ја има централната улога во системот на плаќања во една национална економија. Поради тоа било каква дестабилизација или „потрес“ во системот може да предизвика проблеми при секојдневното реализирање на налозите од страна на домашните економски субјекти.

Стабилноста на банкарскиот систем е обезбедена на две нивоа: *а) со основна и б) со дополнителна заштита.*

Основната заштита ја спроведува Централната банка, и се извршува преку структурна и прудентна регулатива. Во рамките на структурната регулатива се пропишани условите за влез и излез на институции од банкарскиот систем со што се штити банкарскиот систем од шпекулативниот капитал. Со прудентната регулатива поставени се стандардите за усогласеност при банкарските активности како и супервизорските стандарди за ризичност во банкарското работење.

Дополнителната заштита на стабилноста на банкарскиот систем, а со тоа и на депонентите се врши преку системите за осигурување на депонираните средства во банките и штедилниците. Постојат неколку дефиниции за системот на осигурување на депозити. Според едната, заштита која ја нуди системот на осигурување на депозити преставува гаранција дека депозитот, делумно или во целина ќе им биде исплатен на сопствениците. Според друга, системот на осигурување на депозити преставува формална, но ограничена шема која дава законски спроведлива гаранција на главнина (некогаш и на камата) на депозитот. Самите системи за осигурување на депозити се последна линија во заштита на

депозитите, бидејќи се активираат кога некоја банка или штедилница ќе премине во стечај или ликвидација

2. Системи за осигурување на депозитите

Осигурување на депозитите претставува форма на регулација во областа на банкарството со која на штедачите им се обезбедува заштита на депозитите во случај на пропаѓање на некоја банка членка на системот.

Економската функција на осигурувањето е да се намали одговорноста на осигурениците (штедачите во банките), т.е да се намали неизвесноста на депозитите за нивните влогови кога одредена банка или штедилница има сериозен проблем со солвентноста. Притоа, осигурувањето на депозитите има за цел да ги спречи банкарските паники и случаите на навала на штедачите врз банките, и врз база на тоа делување да се обезбеди стабилност на банкарскиот систем. Осигурувањето на депозитите влијае превентивно врз појава на паника кај штедачите за нивните штедни влогови и нивно масовно повлекување од банките кои немаат проблем со ликвидноста и солвентноста, т.е се спречува домино ефектот да проблемите кај една банка се прелеат врз целиот банкарски сектор. Примарната цел на самиот систем за осигурување на депозитите не е да се обештетат сите подеднакво, целта е да се заштити малиот штедач бидејќи тој не може адекватно да ги прибере или обработи релевантните информации за тоа во која банка да ги депонира своите средства (проблем со информациска асиметричност)

2.1 Видови на системи за осигурување на депозити

Системите на заштита на депозити, на глобално ниво, обично се воведени по некоја финансиска криза, пропаѓање на банка во минатото која предизвикала домино ефект (прелевање на проблемите со несолвентноста) или на некоја друга финансиска институција, т.е кога имало сериозно нарушување на довербата од економските единици во финансискиот систем во земјата. Во основа системите за заштита на депозитите може да се поделат на:

- Имплицитни;
- Експлицитни.

Разлика помеѓу двата система за осигурување на депозитите е во постоење или не, на законска рамка за дејствување на државата во случај на некоја финансиска криза. Кај имплицитниот систем, отсуствува постоење на било каков закон или законска одредба која ги осигурува депозитите од овој ризик.

Експлицитниот систем се карактеризира со постоење на јасно определени законски одредби кои го дефинираат механизмот на заштита од ризик. Кај овој вид на систем одредбите можат да бидат преточени во посебен закон, вметнати во закон за банки или закон за централна банка. Според меѓународната асоцијација за осигурување на депозити, на 15 април 2019, 143 земји во светот имале експлицитен систем за осигурување на депозити, со очекување

таа бројка во иднина да се зголеми.. Експлицитниот систем за осигурување на депозити, во пракса, може да се подели на :

- ✓ ex-ante систем (систем со фонд); и
- ✓ ex-post систем (систем без фонд).

2.2 Институционална поставеност на системот за осигурување на депозити

Функционирањето на експлицитниот систем за осигурување на депозити подразбира, постепено на институција која ќе ја врши функцијата на заштита на депонентите, т.е. нивните депозити. Обично се нарекува или Фонд или Агенција за осигурување на депозити. Институцијата која учествува во системот на осигурување на депозити, според осинивачката структура може да биде:

- јавна (државна);
- приватна;
- мешана.

Како ќе биде дефиниран правниот статус на институцијата, зависи од улогата која ја има во системот, како и евентуалните права и обврски на членовите на системот. Кај системите со фонд, членовите на системот периодично уплаќаат премија во фондот, и од таката прибраните средства се исплаќаат средствата доколку се случи осигурениот настан. Во случај да средствата не се доволни за исплата на депозитите, остатокот го покрива државата, преку буџетот. Сепак тој износ мора да биде законски дефиниран. Од друга страна, кај системите без фонд, трошоците на државата не постојат, бидејќи се покриваат од останати банки членки на системот, според однапред утврдени правила, секако ако се случи осигурениот настан.

Постојат неколку модели на организирање на институциите за осигурување на депозити, во зависност од нивните овластувања:

1. Модел на „благајна“ или „кутија за исплата“

Кај овој модел, агенцијата или фондот е организиран за исплата на депонентите, т.е. нивно обештетување.

2. Модел на „кутија за исплата со ограничени овластувања“

Кај овој модел, покрај основната функција за обештетување на депонентите, институцијата за осигурување на депозитите може да ја превземе улогата на раководење на несолвентната депозитна институција, со најмали трошоци и негативни екстерналии по финансиско посредување.

3. Модел на „намалувач на ризик“

Кај овој модел институцијата на осигурувач, има најшироки ингириенции. Тука таа станува дел од супервизијата. Агенција или фонд врши контрола и директен надзор врз финансиската институција, има улога на олеснувач на процесот на затварање на некоја банка, т.е. може да ги користи прибраните средства и за проактивна поддршка, кога некоја банка има потешкотии во работењето, а не е несолвентна или великвидна.

2.3 Карактеристики на системот за осигурување на депозити



Управување со системот на осигурување на депозити;

Во зависност дали институцијата е јавна или приватна зависи и начинот на управување. Фондот може да го управуваат министерство за финансии, централната банка, финансиските институции кои го основале фондот и уплаќале во него, или некоја комбинација од претходно споменатите институции.

❖ *Членување во системот на осигурување на депозити*

Членувањето во системот на осигурување на депозити може да биде на доброволна или задолжителна основа. Сепак се смета дека задолжителниот начин на членување е подобар, поради фактот што се намлува проблемот на погрешна селекција од стана на штедачите. Кај доброволното членување, т.е. депозитни финансиски институции кои не се одлучат да членуваат во системот можат да понудат повисоки каматни стапки како резултат на отсуство на обврската за плаќање на премија. Но ваквиот систем се смета инфериорен, бидејќи отсуство на членство ја зголемува ризичноста на таа депозитна финансиска институција.

❖ *Видови на депозити кои се осигуруваат*

Во зависност од целта на законодавецот, во експлицитниот систем, можат да бидат осигурани различни видови на депозити. Доколку примарната цел е заштита на малиот штедач, тогаш се осигуруваат депозитите на физичките лица, а ако целта е заштита на платниот систем, тогаш во шемата се вклучуваат и депозитите на правните лица. Во експлицитниот систем, во законските одредби точно се дефинирани кои видови на депозити и од кои лица се осигурани или не осигурани.

❖ *Депозитни институции кои се осигурани*

Системот на осигурување на депозити, ги вклучува сите депозитни институции кои учествуваат во економската активност на една економија и имаат дозвола да прибираат депозити (банки и штедилници)

❖ *Висина на обештетувањето*

Обично системот на осигурување на депозити се однесува по депонент и за сите негови депозити во една банка. Во случај на пропаѓање на банка, сите депозити на еден депонент во таа банка се предмет на обештетување до законски утврдената рамка (доколку се работи за експлицитниот систем на осигурување). Во некој држави постојат различни износи за обештетување на физички и правни лица.

❖ *Финансирање*

Начинот на финансирање зависи дали се работи за систем со фонд (ex-ante) или систем без фонд (ex-post).

Кај системот со фонд потребно е: а) создавање на фонд за осигурување; б) утврдување на инвестициона политика за пласирање на прибраните средства на фондот; в) формирање на администацијата на фондот. Средствата кај овој начин на организирање на системот за осигурување на депозити се прибираат од редовни улати на банките-членки на фондот и останатите депозитни институции. Предности на овој начин на организирање на системот се во:

ја зголемува довербата на јавноста

овозможува брзо враќање на средствата на депонентите

може да вклучи премија базирана на ризик

Од друга страна, системот на осигурување на депозити има и свои недостатоци кои пред сè се лоцираат во:

- i. проблем на формирање на адекватна големина на фондот за обештетување на сите депозити кои се опфатени со шемата на осигурување на депозити, посебен проблем се јавува кај големите банки.
- ii. Тешко се утврдува методот за пресметка на уплата на соодветна премија во системот од страна на членките;
- iii. Постои организациска сложеност.

Кај системите без фонд, сите банки членки на системот се должни еднокартно да уплатат средства, според пресметката дадена во законските одредби. Тие го плаќаат тој надомест доколку се случи осигурениот настан, т.е. пропаѓање на некоја банка која е членка на системот. Во ваков систем трошоците на обештетување се пренесуваат на сите членки на системот за осигурување на депозитите, додека учеството на државата во овој дел изостанува. Главна предност на ваквиот систем е зголемена пазарна дисциплина, бидејќи банките ги следат активностите.

Најчести уплати во Фондот или Агенцијата за осигурување на депозити, односно извори на финансирање се:

- Премии од банките Влезна премија, која се плаќа од страна на некоја банка или друга депозитна институција при добивање на статусот на член во Фондот. Периодични премии, во определен процент во зависност од депозитна база на банката. (стапка на премија може да биде линеарна, или стапка базирана на ризик)
- Средства од државата, кои по своја дефиниција се неповратни средства;
- Позајмици од државата или други финансиски институции;
- Средства од донатори.



Големината на фондот за обештетување.

Кај експлицитен систем на осигурување на депозити, со постоење на фонд, при негово воспоставување, оптимална големина на истиот е од клучно значење. Резервниот фонд најчесто се определува врз основа на очекуваните исплати врз база на претходно искуство со ризични настани врз банкарскиот систем. Во зависност од големината и структурата на банкарскиот систем, се смета дека фондот ќе ја исполни својата обврска, т.е. на оптимално ниво доколку може да покрие обештетување на депонентите на 4-5 мали банки или 2-3 средни банки, доколку се случи истовремено пропаѓање на истите.

3. Системи на осигурување на депозити во САД и ЕУ

Во САД системот на осигурување на депозити е воспоставен во 1933 година, и воедно е најстар систем за осигурување на депозити во светот. Почетоците на еден ваков систем започнуваат по големата депресија од 1929-1933, каде имало и пропаѓање на голем број банки. Иако на почетокот, претседателот Френклин Рузвелт се противел за воспоставување на еден ваков систем говорејќи дека не сака владата на САД да биде одговорна за грешките на поединечните банки, сепак по потпишувањето на актот за банките, каде се воспоставува шема за осигурување на депозити, пропаѓањето на банките е драстично намалено. Актот за банките предвидуваше и создавање на Федерална корпорација за

осигурување на депозити(ФКОД), институција која и денес постои со истиот назив и функција. Историски осигурените суми се движеле:

1934 – \$2,500
1935 – \$5,000
1950 – \$10,000
1966 – \$15,000
1969 – \$20,000
1974 – \$40,000
1980 – \$100,000
2008 – \$250,000

Додека ФКОД денес ги осигурува следните видови на депозити: а) трансакциски депозити, б) орочени (штедни) депозити, в) депозити кои базираат на пазарот на пари, г) депозитни сертификати Во Европската Унија, состојбата е малку поинаква. Имено бедејќи ЕУ ја сочинуваат 28

земји членки, секоја со свој национален систем за осигурување на депозити, а и со законски утврдени суми кои се покриваат, за да се хармонизира системот, во рамките на ЕУ е донесена директива која сите земји членки треба да ја вметнат во националните легислативи. Имено со директивата 94/19/ЕС, со членот 7(1а) од декември 2010 година, донесен е лимит од 100.000 ЕУР, кој треба биде почитуван од националните системи за осигурување на земјите членки на ЕУ.

4. Потенцијални проблеми на системот на осигурување на депозити

Во системот на осигурување на депозити, како и кај било кој друг вид на осигурување во основа се јавуваат 3 проблеми: *морален хазард, погрешна селекција и агентиски проблем.* Моралниот хазард е најчеста појава при системот на осигурување на депозити. Може да биде предизвикан и од страна на банките, и од страна на штедачите, а се засилува, т.е е непропорционален со големината на осигуреното покритие. Доколку проблемот се набљудува од страна на штедачите, имено знаејќи дека нивните депозити се осигурани, тие можат да бидат помалку внимателни во која банка ги орочуваат своите средства. Но овој проблем може да биде намален со правилно дизајнирање на системот. Од друга страна, банките знаејќи дека ќе имаат намалена навала од страна на депонентите, можат да превземат повисоко ниво на ризик во нивното кредитно портфолио, да ја намалат ликвидноста или капиталот. За да се елиминира или намали овој аспект од моралниот хазард потребна е соодветна регулација и супервизија.

Погрешна селекција се јавува во оној систем на осигурување на депозити, каде премијата за членување во системот е еднаква за сите банки, а не постои премија базирана на ризик. Ваквиот систем ги става помалку ризичните банки во понеповолна положба.

Агентиски проблем. До агентиски проблем доаѓа кога налогопримачот (агентот) ги застапува своите интереси, наместо интересите на принципалот (налогодавачот). Кај системот на осигурување на депозити агентскиот проблем е повеќекратен поради учеството на повеќе интересни страни (банкарите, депоненти, држава). Обично се јавува во три случаи: а) случај на т.н. регулаторна замка (кога осигурителниот систем им служи на банките а не на јавноста); б) случај на т.н. политичка замка (кога структурата на управување на фондот или агенцијата потпаѓа под влијание на политичката власт); в) случај на меѓуагентска

неусогласност (произлегува од недоволна соработка помеѓу институциите за супервизијата и фондот или агенцијата за осигурување на депозити).

5. Системот на осигурување на депозити во Република Северна Македонија

5.1 Историски развој на фондот за осигурување на депозити

Во рамките на поранешната држава СФРЈ, постоеше неограничена гаранција за депозитите кои беа депонирани во банките и штедилниците. Таквата гаранција ги наведе граѓаните да штедат во домашна и странска валута, сметајќи дека таквиот систем ќе опстане неопределено долго во иднина. По промените кои се случија на политички, општествен и економски план, со појава на дополнителни проблеми како хиперинфлацијата и замрзнатото девизно штедење, ја разниша довербата на штедачите и економските субјекти во финансискиот систем на сега поединечно независни држави. По монетарно осамостојување на Северна Македонија, се јави неопходна потреба за создавање на систем за осигурување на депозити кој ќе има за цел враќање на довербата на економските субјекти во финансискиот систем на државата. Како предуслов за функционирање беше потребно основање на фонд, кој ќе ја врши таа улога. Привичната форма на фондот, како дел од структурните реформи, се јавува во 1997 година. Основан е како акционерско друштво од сите тогашни банки и штедилници кои ја имале дозволата од НБРСМ да прибираат депозити. Во првичната форма НБРСМ ги гарантираше депозитите до 10.000 германски марки.

Во 2000 година, со измени на законот фондот за осигурување на штедните влогови се трансферира во фонд на осигурување на депозитите, со својство на правно лице, во целосна сопственост на Република Северна Македонија. Од октомври 2004 г., Фондот за осигурување на депозити е член на Европскиот форум на осигурители на депозити, а исто така, соработува и со Меѓународната асоцијација на осигурители на депозити.

5.2 Карактеристики на системот на осигурување на депозити во Република Северна Македонија денес

Според законската дефиниција на фондот која вели дека Фондот за осигурување на депозити претставува специјализирана државна финансиска институција формирана со цел да обезбеди осигурување на депозитите на граѓаните во банките и штедилниците во Република Северна Македонија и обесштетување на осигурените депозити во банките, филијалите на странските банки и штедилниците, во кои настанал ризичен настан.

Под депозити, согласно законот за Фондот, се подразбираат денарските и девизните депозити, сертификатите за депозити, трансакциските сметки, депозитите врзани за парични картички и девизни приливи на физичките лица.

Во Фондот членуваат банки, филијали на странски банки и штедилници основани во Република Северна Македонија (РСМ). Членството во Фондот е задолжително.

Во случај на обесштетување од страна на Фондот, поединечните депозити на едно лице во една банка, филијала на странска банка или штедилница се сметаат за единствен депозит. Фондот за осигурување на депозити во случај на настанување на ризичен настан врши обесштетување до **30.000 евра** во денарска противвредност по депонент, во банка, филијала на странска банка или штедилница во согласност со одредбите од законот.

Во износот до 30.000 евра предмет на обештетување се и главницата и каматата на сите депозити на кои е имател едно лице депонент во банка на денот на настанување на ризичниот настан.

Според оваа дефиниција можат да се извлечат неколку заклучоци во врска со ситемот на осигурување на депозитите во Република Северна Македонија (РСМ):

Имено бидејќи постои закон за Фондот, се работи за експлицитен тип на осигурување.

Доколку се следи оснивачката структура, а и законски е пропишано, дека се работи за специјализирана државна финансиска институција, т.е. се работи за јавна сопственост.

Самиот назив на институцијата „Фонд за осигурување на депозити“ ни говори дека се работи за ex-ante систем (систем со фонд). Моделот на функционирање, е моделот на благјна или кутија за исплата, бидејќи фондот само ги обештетува штедачите, а ја нема можноста за превемање на раководењето на несолвентната финансиска институција ниту пак учествува во супервизјата на работењето на банките и штедилниците.

Членството во фондот е задолжително, сите институции кои имаат дозвола за прибирање на депозити од страна на НБРСМ, се должни да плаќаат премии во фондот.

Во однос на самата заштита на депозитите, може да се забележи дека примарната цел е заштитата и довербата на малиот штедач, бидејќи фондот ги осигурува депозитите на физичките лица.

5.3 Основни податоци и органи на управување на фондот за осигурување на депозити во Република Северна Македонија

Фондот за осигурување на депозити е основан во јануари 1997 година како Фонд за осигурување на штедни влогови АД Скопје, во согласност со важечкиот Закон за банки и штедилници. Од март 2001 година Фондот е државна институција со назив Фонд за осигурување на депозити Скопје и е правен следбеник на Фондот за осигурување на штедни влогови АД Скопје. Фондот има своја правна рамка, статус и основна задача. Органи на на фондот се : а) *управен одбор*; и б) *директор*.

Управниот одбор е составен од 5 члена именувани од страна на Влада на РСМ, и тоа 3 члена по предлог на министерот за финансии, 1 член од страна на гувернерот на НБРСМ, 1 претставник од банкарската асоцијација кој има знаење и искуство во банкарското работење и финансиите и исто така не смее да биде вработен, или член на органот на управување во некоја банка. Членовите се именуваат за период од 4 години. Управниот ја има улогата да донесува подзаконски акти, и на тој начин подетално го уредува работењето на фондот.

За својата работа, управниот одбор е одговорен пред Влада на Република Северна Македонија.

Директорот на фондот, исто така го именува Влада на РСМ, но по претходен јавен оглас, каде сите заинтересирани лица можат да се пријават на конкурсот. За да влезат во потесниот круг на кандидати и потенцијално бидат избрани, потребно е да исплонуваат одреден услови прописани со закон. Лицето се именува на период од 4 години. Работењето

и организацијата на Фондот се уредуваат со статут на Фондот, претходно донесен од страна на Управниот одбор. Владата на Република Македонија дава согласност на статутот на Фондот. Владата на Република Македонија ги потврдува финансискиот план и годишната сметка на Фондот.

5.4 Членки на фондот

Моментално банкарскиот сектор на РСМ, броји 14 банки и 2 штедилници кои се активни членки на фондот за осигурување на депозити. Тие се:

Банки:

- Силк Роуд Банка АД Скопје
- Еуро стандард банка АД Скопје
- Капитал банка АД Скопје
- Комерцијална банка АД Скопје
- НЛБ банка АД Скопје
- Охридска банка АД Охрид
- ПроКредит банка АД Скопје
- Стопанска банка АД Битола
- Стопанска банка АД Скопје
- Универзална Инвестициона банка АД Скопје
- Халк банка АД Скопје
- Централна Кооперативна банка АД Скопје
- Шпаркасе банка Македонија АД Скопје
- ТТК банка АД Скопје

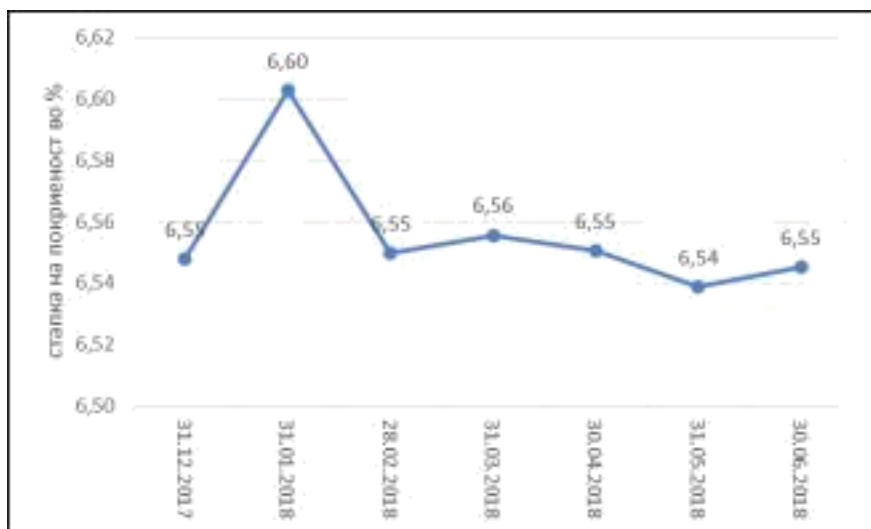
Штедилници:

- Штедилница Можности ДОО Скопје
- Штедилница ФУЛМ ДОО Скопје

Со реализацијата на купопродажниот договор од 2019 година, помеѓу Шпаркасе банка и Охридска банка СГ, бројот на банки ќе се намала на 13.

5.5 Средства и финансирање на фондот

Доколку се следат паричните средства на фондот може да се забележи да, во согласност со теријата, фондот има доволно средства за обештетување на 4-5 мали банки или 2-3 средни. Закондавецот предвидува потреба паричните средства на фондот да изнесуваат минимум 4 % од вкупните депозити во банкарскиот систем. Под парични средства се подразбираат средствата на фондот на сметката кај НБРСМ, на сметките во деловните банки и парични средства инвестирани во хартии од вредност. Сепак според административните податоци на фондот може да се забележи дека фондот од премиите и законски дозволените инвестирања има покриеност на депозити поголем од законскиот минимум, т.е за првата половина од 2018 година има покриеност на депозити во однос на вкупните депозити од 6,55 %



Графикон 8: Движење на стапка на покриеност за период 30.12.2017-30.06.2018 година

Средствата на Фондот се формираат од основачкиот влог, наплата на премии за осигурување на депозитите и приходи од пласмани. Средствата со кои располага Фондот може да ги пласира во:

- 1) хартии од вредност издадени од страна на Република Македонија и од Народната банка на Република Македонија со рок на пристигнување до дванаесет месеци од нивното стекнување од страна на Фондот; и
 - 2) должнички хартии од вредност издадени од странски држави, централни банки или јавни меѓународни финансиски институции, рангирани од страна на најмалку две меѓународно признати агенции за оценка на кредитниот ризик во една од двете највисоки категории, во висина на осигурените депозити што гласат на странска валута.
- Средствата на Фондот можат да се користат само за обесштетување на осигурените депозити и за покривање на трошоци на работење на Фондот.

За осигурување на депозитите Фондот наплатува премија од членките на Фондот по стапка најмногу до **0,7% годишно** од вкупните депозити во секоја банка, филијала на странска банка и штедилница. Уплатените средства по основ на премии се неповратни.

За ноовоформените банки и штедилници, влезната премија изнесува 1% од оснивачкиот капитал.

Доколку се случи на фондот да му недостасуваат средства за обештетување на депозитите за банките каде се случил осигурениот настан, закондоавецот предвидува и :

- 1) дополнителни уплати од банките, филијалите на странските банки и штедилниците, но не повеќе од трикратен износ на премиите
- 2) задолжување во земјата и странство;
- 3) позајмици од Буџетот на Република Македонија.

Доколку на Фондот има проблеми со ликвидни средства за исплата на осигурените депозити на физичките лица, Министерството за финансии може да изврши откуп пред рокот на достасување на хартиите од вредност издадени од страна на Република Северна

Македонија кои се во сопственост на Фондот. Откупот се врши без објавување на јавен повик.

5.6 Кој депозити се осигурани во фондот

Во фондот се осигуруваат депозитите во денари и девизни средства до **30000 ЕУР**, вклучувајќи ја и каматата, на физичките лица кои се чуваат во банките, филијалите на странски банки и штедилниците во Република Северна Македонија.

Шемата на осигурување на депозити опфаќа следни видови на депозити:

- Трансакциските сметки;
- Денарските и девизните депозити (штедни книшки);
- Сертификатите за депозити;
- Депозитите врзани за парични картички и
- Девизните приливи на физичките лица.

Сепак не сите видови на депозити се осигурани во фондот. Депозити кои не се предмет на осигурување:

1. Депозити со привилегирани каматни услови, различни од оние кои се објавени во банката, филијалата на странска банка или штедилницата;
2. Депозити на сопственици со над 5% од акциите со право на управување со банката, филијалата на странска банка или штедилницата;
3. Депозити на членови на органите на управување на банката, филијалата на странска банка или штедилницата;
4. Депозити на роднини од прв степен на лицата наведени во претходните точки 2 и 3; и
5. Депозити кои се поврзани со трансакции со кои се вршело перење пари, доколку прекршителот е осуден и казната е во сила.

Висината на обештетувањето од основање на фондот до денес се разликувала зависно периодот и состојбата во банкарскиот систем. Движењето на сумата може да се види од следната табела

Законски измени за висината на обештетувањето

Реден број	Правен основ	Износ на обештетувањето	Почетен датум на важење
1	Закон за банките и штедилниците "Службен весник на РМ" бр. 29/96 и 37/98	75% од вкупните штедни влогови на еден штедач, но најмногу до денарска противредност на 10.000 ДЕМ - исплата во денари	06.08.1998 год.
2	Закон за Фондот за осигурувања на депозити "Службен весник на РМ" бр. 63/2000	1) 100% за депозити до 1.500 Евра, 2) 90% за депозити од 1.500 - 7.500 Евра, но најмногу до 7.500 Евра - исплата во денари	06.08.2000 год.
3	Закон за изменување на Законот за Фондот за осигурување на депозити "Службен весник на РМ" бр. 29/2002	1) 100% за депозити до 3.000 Евра. 2) 90% за депозити од 3.000 - 10.000 Евра, но најмногу до 10.000 Евра - исплата во денари	14.05.2002 год.
4	Закон за изменување на Законот за Фондот за осигурување на депозити "Службен весник на РМ" бр. 43/2002	1) 100% за депозити до 10.000 Евра. 2) 90% за депозити од 10.000 - 20.000 Евра, но најмногу до 20.000 Евра - исплата во денари	03.07.2002 год.
5	Закон за изменување на Законот за Фондот за осигурување на депозити "Службен весник на РМ" бр. 158/2010	100% за депозити до 30.000 Евра, но најмногу до 30.000 Евра од вкупните депозити на еден депонент - исплата во денари. 100% за депозити до 100.000 Евра, но најмногу до 100.000 Евра од вкупните депозити на еден депонент со денот на пристапување на РМ во Европската унија - исплата во денари.	09.12.2010 год.

6.Заклучок

Постоење на некаков систем на осигурување на депозити може да помогне при зголемувањето на довербата во финансискиот систем на националните економски единици.Истото така ја јакне финансиската интермедијација,помага при зголемување на оптималната алокација на средствата во реалната економија и допринесува за економски раст. Но примарната цел на еден систем на осигурување на депозити, се лоцира кај заштитата на малиот штедач, затоа што тој на доволно ресурси и информации за адекватно депонирање(алоцирање) на неговите заштеди. Особено е изразена заштитата кај експлицитните системи, каде постои фонд. Во системите каде постои заштита на финансискиот систем,т.е се осигуруваат и депозитите на правните лица сепак приматот е ставен на осигурување на депозитите на физичките лица, што е изразено преку поголема осигурана сума за депозити од физички лица. Сепак овој вид на осигурување не е без свои проблеми. Главни проблеми кои се лоцираат се моралниот hazard,погрешна селекција и агентскиот проблем. Сепак доколку се стават во втор план овие проблеми, постоење на систем за осигурување на депозити, особено експлицитен систем, помагаат при драстично намалување или елиминирање на пропаѓање на банки поради банкарските навали од страна на штедачите.Тоа го покажуваат искуствата на многу земји со ваков систем на осигурување на депозити.

И системот на осигурување на депозити во Република Северна Македонија го следи овој тренд.Имено од основање на фондот кое настанало по проблемите во минатото,со висока инфлација,замрзнато старо девизно штедење и присуство на голема недоверба на домашните економски субјекти во финансискиот систем во државата, сепак фондот со своето перманентно делување успеал да ја врати довербата на домашните економски единици во банкарскиот систем, а со тоа да допринесе и за стабилноста за финансискиот систем.

Користена литература

1. ЈОВАНОВСКИ, Зоран „Информација за начинот на осигурување на депозитите во Република Македонија“. Скопје, НБРМ, 1998.
2. Кики Мангова Поњавиќ, Ванчо Каргов, *60 години централно банкарство во Република Македонија*, Народна банка на Република Македонија, Скопје, 2006
3. МИЦАЈКОВА, Весна, „ПОТЕНЦИЈАЛНИТЕ СЛАБОСТИ НА СИСТЕМОТ ЗА ОСИГУРУВАЊЕ ДЕПОЗИТИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА“ (<http://www.mnd-bitola.mk/attachments/article/24/Vesna%20Potencijalnite%20Slaboti%20na.pdf>)
4. ТРПЕСКИ, Љупчо „Банкарство и банкарско работење“, Прво Издание, Скенпоинт Скопје 2009
5. Larry A. Sjaastad, „Осигурување на влоговите. Дали навистинани е потребно?“, *Професија банкар*, 11/97
6. Закон за фонд за осигурување на депозити (“Сл. весник на РМ”, бр.63/2000-основен текст) Измени: (“Сл.весник на РМ”, бр. 29/2002, 43/2002, 49/2003, 81/2008, 158/2010, 43/2014 15/2015, 153/2015 и 27/2016)
7. Christopher W. Shaw, "The Man in the Street Is for It': The Road to the FDIC." *Journal of Policy History* 27#1 (2015): 36-60, quote p. 47
8. David C. Parker, „Deposit Insurance – Funding Overview, DGS and ICS Funding: the Raising, Management and Use of Funds“. Belgrade, 29-31 May 2011.
9. Richard Apostolik, Christopher Donohue, and Peter Went (2009), *Foundations of Banking Risk*. Hoboken, New Jersey: John Wiley and Sons, p. 77
10. Financial Stability Forum, „Guidance for Developing Effective Deposit Insurance Systems“. Basel, September 2001.
11. <https://www.fdic.gov/deposit/deposits/>
12. https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me-more/html/deposit_guarantee.en.html
13. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0014&from=EN>
14. <http://www.fodsk.org.mk/>